

Norsk romani – mellom myter og stolthet¹

Jakob A. P. Wiedner

Oversatt av Amesto AS i samarbeid med *Bente Ailin Svendsen*, MultiLing Senter for flerspråklighet ved Universitetet i Oslo.

Norsk romani – historisk opprinnelse og utvikling

Når man hører *norsk romani* er det lett å tenke på husvogner, handelsmenn, tater eller omreisende. *Norsk romani* er imidlertid en betegnelse for taternes eller de reisendes *språk*. I diskusjoner eller samtaler om norsk romani hender det ganske ofte at jeg får spørsmål om taterne eller de reisende har sitt eget språk. Svaret på dette spørsmålet blir fort komplisert siden det eksisterer mange oppfatninger og meninger om romani i Norge og ellers i Europa. Dessuten er det slik at man i en norsk sammenheng må trekke inn begrepet *pararomani* – det vil si *para-* i betydningen 'ut over' – for å kunne svare på hva norsk romani er.

Romani er opprinnelig et nordindisk språk som historisk sett er påvirket av mange andre språk gjennom romenes vandring fra det indiske subkontinentet til Europa. Den viktigste innflytelsen på romani stammer fra middelaldergresk fra henholdsvis det østromerske eller bysantinske riket. Romani inneholder også lånord fra persisk og armensk. Derimot er det ingen innflytelse fra tyrkisk eller arabisk på tidlig romani. Størsteparten av det nedarvede ordtilfanget og det grammatiske systemet i romani stammer fra det indiske opphavet. Romani tilhører den indoeuropeiske språkfamilien og er således en fjern slektning av norsk språk. Den tidlige språkpåvirkningen på romani omtales av enkelte forskere som "føreuropeisk" da den uten unntak er å finne i *alle* romani-varieteter² (se f. eks. Matras 2002).

¹ Artikkelen baserer seg på Wiedners doktoravhandling (2016): *De)mystifying Norwegian Romani – The discursive construction of a minority language*. Avhandlingen var en del av programmet [SAMKUL Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger](#) i Forskningsrådet og prosjektet Norsk romani, ledet av Bente A. Svendsen 2013-2017, og som ble avsluttet med det åpne seminaret [Norsk romani: språk, historie og musikk](#) i samarbeid med Språkrådet og Nasjonalbiblioteket, 22. juni 2017.

² *Varietet* er en språkvitenskapelig term som refererer til et språklig system uavhengig av spørsmålet om dette systemet utgjør et språk, en dialekt eller andre former for språklige systemer. Varietet er med andre ord en generisk term som er brukt for å unngå den mer vage termen "språk" som også kan referere til politiske eller sosioøkonomiske egenskaper ved visse måter å snakke på.

De mange undergruppene av romene i Europa skyldes flere utvandringar i sen middelalder som sannsynligvis er et resultat av den ustabile politiske situasjonen i det sene østromerske riket. Fra dette tidspunktet går romene, som ankommer Europa på terskelen av den nye tid, forskjellige veier. Dette er årsaken til ulike betegnelser som manush i Frankrike, sinti i Mellom-Europa eller kaale i Finland. De ulike utvandringene har ført til at de ulike romani-varietetene over tid har fjernet seg mer og mer fra hverandre. Det er følgelig de ulike majoritetsspråkene i de respektive landene hvor romanifolket slo seg ned som har gitt de ulike romani-varietetene deres spesielle karakter. Mens språket til de tidligste utvandrerne fra det østromerske riket ble påvirket av både sørslaviske og tyske dialekter, er andre romgrupper som innvandret til Valakia, Moldava og Siebenbürgen (dagens Romania), sterkt påvirket av rumensk og delvis ungarsk. Nettopp her begynner det som i 1998 førte til at *romani* og *romanés* ble anerkjent som to forskjellige minoritetsspråk i Norge.

På slutten av senmiddelalderen i Europa befinner romene seg i en verden i fundamental endring, en verden som er i ferd med å riste av seg den gamle ordenen. Klerus og adel, som hadde vært toneangivende fram til da, fikk konkurranse fra ambisiøse byborgere, kjøpmenn og laugsfolk. Det fantes på den tiden andre reisende i Europa, men romene utgjorde noe nytt som europeiske historikere både da og senere merker seg med interesse. Det bredte seg ulike betegnelser på de «nyankomne», som *sigøynere* eller *egyptere*, og nord på kontinentet ble de også kalt *tatere*. Opprinnelsen til ordet *sigøyner* er uklar, mens ordet *egypter* henger sammen med angivelige botspilegrimsreiser fra «Lille Egypt» (se f. eks. Bogdal 2011). For øvrig hadde pilegrimer på denne tiden en egen rett til innløsning. Ordet *tater* stammer antakelig fra det at man feilaktig sammenblandet romene med mongolene (jfr. *tartar*) som hjemsoekte Europa i det 13. århundret.

Skjebnen til de taterne som kom til Skandinavia er stort sett lite kjent, og den er kun beskrevet i enkelte krøniker og rettsdokumenter. Allerede på slutten av femtenhundretallet innførte den danske kongen dødsstraff for lederne av de taterne som man tilfeldig traff på. I løpet av syttenhundretallet avtar imidlertid de etnisk «fremmede» komponentene i fremstillingen av taterne eller reisende i Danmark-Norge. Fra da av ble omreisende mennesker i lovtekster betegnet som «omstreifere». Ikke desto mindre ble de ansett som en «forstyrrende» faktor i det norske samfunnet. I likhet med de ulike romgruppene ellers i Europa ble også taterne i Skandinavia utestengt fra samfunnet og stort sett beskrevet som «ville» og notoriske forbrytere.

Da man på slutten av syttenhundre- og begynnelsen av attenhundretallet oppdager sanskrit, det gamle indiske skriftspråket, får man for første gang en forklaring på opprinnelsen

til romenes språk. Mytiske betegnelser som «egyptisk» eller liknende avkreftes, og den tyske universitetsprofessoren Johann Christian Christoph Rüdiger slo i 1777 fast at romani har påfallende fellestrekk med hindustani som snakkes i Nord-India.

I Norge vies ikke romenes språk interesse før på midten av attenhundretallet da teologen og samfunnsforskeren Eilert Sundt ser nærmere på taternes levesett og opprinnelse (Sundt 1850). I personlige samtaler med enkelte medlemmer av denne minoriteten kommer Sundt i kontakt med det han kaller deres "hemmelige språk". Det er da Sundt blir kjent med arbeidet til den tyske forskeren August Pott, som er opptatt av romani, at han oppdager at ordtilfanget i det Sundt omtaler som "taterspråket" har samme opprinnelse som andre romani-varieteter og at det ikke stammer fra finsk eller samisk slik mange av hans samtidige antok. I tråd med attenhundretallets (nasjonal)romantikk fremsetter Sundt en vitenskapelig påstand om at taterne er de norske *romene*. Samtidig påpeker han at de norske reisende fordeler seg mellom «ekte tater» og reisende av norsk herkomst. Gjennom å konstruere denne interne forskjellen mellom landets reisende gir Sundt de norske reisende av romanifolket et slags rasestempel og han fremstiller dem som «fremmedlegemer», en status disse menneskene først ble kvitt i det norske samfunnet rundt 140 år senere. I ettertiden gir dette Sundt et tvilsomt rykte som «gjenoppdager» av norsk romani: På den ene siden legger han frem en forklaring basert på lingvistiske fakta om herkomsten til denne lenge fordømte minoriteten, på den andre siden fører stempelet som «utenlandsk» reisende til en økende rasisme overfor disse menneskene – og i forlengelsen til de brutale assimileringforsøkene på nittenhundretallet som holdt på å utrydde disse menneskene og deres spesifikke kultur. «Oppdagelsen» av romanifolkets herkomst kunne ikke ha skjedd på et mindre gunstig tidspunkt enn under nasjonalromantikken. Senere ble det forsterket av eugenitikken eller raseteoriene som nådde en topp under den katastrofale nasjonalsosialismen før og under andre verdenskrig (en god oversikt over dette finnes i Niemi mfl. 2003). Anerkjennelsen av romanifolket som en positiv og respektert del av det norske samfunnet, lot vente på seg helt til slutten av 1990-tallet.

Forestillingen om taterne som utlendinger i Norge forsvant over århundrene. Begrepet "tater" knyttet til straffedømte forsvant etter hvert fra lovtekstene og ble erstattet med «omstreifere». Deres livsstil var mislikt av norske bønder og ble ansett som skadelig for landet av myndighetene. Disse menneskenes viktige funksjon som handelsmenn og håndverkere ble sjelden verdsatt. I dag gir Glomdalsmuseet i Elverum viktig innsikt i de tradisjonelle profesjonene til romanifolket. Det har vært vanskelig å føre en verdinøytral diskusjon rundt romanifolkets opprinnelse og sosiale posisjon, selv om det er svært sjelden at det reises tvil om det etniske elementet i våre dager. Den norske historikeren Anne Minken

har i sitt omfattende arbeid med opprinneshistorien til romanifolket vist at det gjennom tidene har vært en motsetning mellom en *sosial* og en *etnisk* fortolkningsmodell (se Minken 2009). Den sosiale fortolkningsmodellen frakjenner denne minoriteten enhver historisk tilknytning til romene og ser romanifolket som et rent sosialt fenomen. Man går altså ut fra at det dreier seg om nordmenn som i århundrer frivillig eller ufrivillig har forlatt det de eier og har for å forsørge seg som reisende. Den etniske fortolkningsmodellen anser derimot romanifolket som etterkommere etter romer som sannsynligvis innvandret til Norge på femtenhundretallet. Sannheten ligger trolig et sted mellom de to. Her er det nødvendig å ta for seg fenomenet *pararomani-varieteter* i tillegg til romanispråket. For nok en gang kan nemlig lingvistikken bidra til å kaste lys over en hittil uskrevet historie.

Norsk romani – mellom norsk og romani

Romani har som nevnt et indisk (mer nøyaktig indoarisk) kjerneordtilfang og en indoarisk grammatikk som er når man tar i betraktning at det er mange hundre år siden romene utvandret fra India, forbausende lik dagens indiske språk. Her er et illustrerende eksempel: På hindi er ordet for *flue* *makkhī*. I enkelte romani-varieteter finnes ordet *makh* eller *mači* med samme betydning. Hvis man vil si *for fluene*, sier man på hindi *makkhi-yō-ko*, mens det heter *makh-en-ge* eller *mačh-en-ge* på romani. Uttalen har forandret seg, men den grunnleggende grammatiske konstruksjonen er den samme. Det finnes imidlertid en type romani der en svært liten rest av den indiske grammatikken er i bruk, der romanivokabularet brukes sammen med grammatikken i språket til befolkningsmajoriteten der språket snakkes. I Vest-Europa finnes det tre av disse romani-varietetene eller *pararomani-varietetene*: *calo* i Spania, *angloromani* i Storbritannia og *skandoromani* i Norge og Sverige. I en norsk sammenheng betegner *norsk romani* en varietet som er basert på dialektal norsk. Her følger et eksempel til:

1. Me ker-av kava phur-e amal-es-ke.
2. Miro kera-r kava for jikk puro mal.
(Jeg gjør det for en gammel venn.)

Den første setningen er på Lovara-romani, som er kjent som *romanés* i Norge. Lovara-romani tilhører de såkalte valakiske varietetene som er påvirket av rumensk. Den andre setningen er på *norsk romani* eller det Sundt omtalte som "taterspråk". Det påfallende er at ordtilfanget i begge språkene er svært likt. Den andre setningen inneholder imidlertid ingen romani-

grammatikk, men tilsvarer norsk grammatikk og utgjør et eksempel på *pararomani*. Verbet *kerá* ('gjøre') slutter på -r som i norsk presens. På norsk er det ingen endelse som uttrykker at noe blir gjort *for* noen slik tilfellet er i romani. I stedet for en bøyningsendelse brukes det i den andre eksempelsetningen ovenfor det norske ordet *for*. I *pararomani* er verken adjektivet *puro* ('gammel') eller substantivet *mal* ('venn') bøyd – slik det ville ha vært i *romani* – siden den grammatiske rammen er norsk hvor man i denne konstruksjonen verken bøyer *gammel* eller *venn* (det vil si ubestemt form entall). Til tross for det faktum at norsk romani generelt brukes innenfor en norsk grammatisk ramme, er setningen helt ubegripelig for de fleste nordmenn. Dette dreier seg altså om en *pararomani*-varietet, *para-* i betydningen 'ut over'. Her er det viktig å nevne at norsk romani brukes *kreativt*, det vil si at romaniordene kan settes inn i samtalen slik den som snakker ønsker eller etter dennes vurdering av situasjonen. Man kan bruke ett eller to ord fra romani i en hel samtale – slik det er vanlig å gjøre når man behersker og snakker to eller flere språk – eller komponere hele sanger på romani. Det er kanskje enda viktigere å nevne at norsk er primærspråket til romanifolket, og romani anses som en ekstra, men samtidig viktig språkressurs.

Oppfatninger om hva som utgjør norsk romani, smelter ofte sammen med den lange diskusjonen om romanifolkets etnisitet. Det er ikke full enighet, verken innenfor eller utenfor minoriteten, om norsk romani er en form for «romanisert norsk» eller et eget språk som er oppstått som en blanding av norsk grammatikk og ordtilfanget i romani. Representanter for en sosial fortolkningsmodell (Minken 2009) på denne gruppens opprinnelse kan vise til at i norsk romani ikke brukes romanigrammatikk, mens tilhengere av en etnisk fortolkningsmodell holder fast ved at romani er et eget språk. Det finnes naturligvis også oppfatninger som på den ene siden holder fast ved gruppens etniske identitet som en minoritet og som samtidig anerkjenner at norsk romani er sterkt påvirket av norsk språk. For eksempel ble jeg spurt i et møte med medlemmer av minoriteten av en av de tilstedeværende om hvorfor jeg var der. Jeg forklarte at jeg skulle foreta intervjuer om romani, språket deres. Vedkommende svarte overrasket at romanifolket egentlig ikke hadde noe språk, men egentlig bare enkelte ord. Samtidig var ikke vedkommende i tvil om at romanifolket utgjorde en etnisk minoritet. Andre jeg snakket med fremhevet det at det er en tett kopling mellom etnisitet og språk, det at norsk romani utgjør et eget språk og at norsk romani er tett koplet til en historisk eller samtidig identitet som tater eller reisende.

Spørsmålet om hvor sannheten ligger er sammensatt, og svaret er neppe å finne i ytterpunktene av meningsspekteret. Spør man etter språkligheten ved romani, må jeg som lingvist påpeke at begrepet «språk» slett ikke er fastsatt. Hva som utgjør et «språk» er

historisk, sosialt, geografisk og politisk betinget. Tenk bare på svensk, dansk og norsk som oppfattes som tre ulike språk, men som er mer eller mindre gjensidig forståelige. Følger man en lingvistisk definisjon av «språk» som et eget grammatisk avgrenset system, kan man med rette hevde at norsk romani ikke er et eget språk. Går man imidlertid nærmere etter i sømmene, ser man at romaniordene riktignok bøyes på norsk, men at de har egne endelser som ikke er å finne i lokale norske dialekter. Det finnes altså nærmest en norsk grammatikk som er reservert for romaniord. For eksempel ender nesten alle verb med -a, også der e-mål er dominerende. Når det gjelder substantivbøyning sammenfaller denne delvis med vestnorske dialekter, i vikværsk (Østfold og Vestfold), samt i nynorsk. Hankjønnsord får alltid endingene -ar og -ane i flertall. Hunkjønnsord -er og -ane/-ene (i eldre beskrivelser av norsk romani bare -ane, se f.eks. Iversen 1944). Det er med andre ord et definisjonsspørsmål hvorvidt disse språklige særpregene kan sies å utgjøre et eget språk. Hvis man definerer «språk» ut ifra språkbrukernes egne oppfatninger, treffer man som nevnt på romanifolk som avviser norsk romani som et eget språk. De jeg intervjuet var imidlertid enige om at norsk romani står i fare på grunn av språkets lave status, på grunn av det lille antallet som bruker det og ikke minst på grunn av de norske myndighetenes sterke assimileringpolitikk og såkalte «omskoleringstiltak» på nittenhundretallet.

Det kan med sikkerhet hevdes at en vesentlig del av forfedrene til dagens romanifolk i Norge må ha snakket en romanidialekt som sitt førstespråk eller sitt morsmål. Hvis ikke ville man ikke kunne forklare hvordan et så betydelig romaniordtilfang har kommet inn i dagens pararomani-varietet. Fra et lingvistisk synspunkt er det kort og godt ikke mulig at dette ordtilfanget skulle kunne "læres" så regelmessig dersom det ikke ble overført i familien og at man kun overhørte mennesker som snakket romani. Det er imidlertid grunn til å betvile at *alle* forfedre til dagens romanifolk hadde romani som førstespråk eller morsmål da det i lang tid er inngått ekteskap på tvers av språklige grenser. Man kan med rimelig sikkerhet anta at romaniordtilfanget til dagens norske romanifolk stammer fra romfolk som er etterkommere av den første utvandringssølgen fra det østromerske eller bysantinske riket. Tidspunktet da de ankom Skandinavia, det vil si første gang de nevnes i København i 1505 og 1512 i Stockholm, passer inn tidsmessig. Dialektologisk sett er skandoromani beslektet med angloromani i Storbritannia, kaleromani i Finland og sinteromani i Tyskland, tre romani-varieteter som også stammer fra den første utvandringssølgen.

Etter 500 år i Norge og Sverige og etter å ha gitt opp den gamle romanigrammatikken, er det naturlig å spørre hvorfor den norske pararomani-varietet fortsatt er så viktig for romanifolket. En hovedgrunn til dette er den sosiale posisjonen til romanifolket i den norske

befolkningen. Som utstøtte levde denne minoriteten i flere hundre år blant, men aldri sammen med majoritetsbefolkningen. Denne permanente sideordningen gjorde det nødvendig å kunne avgrense seg selv og vise hvem man tilhørte. Noen av mine intervjupartnere la stor vekt på det å kunne beskytte seg som romanifolk. Den eldre fremstillingen fra majoritetsbefolkningen er naturligvis en annen. Taterforskere som Eilert Sundt og senere Ragnvald Iversen (1944) antok at det de identifiserte som et "hemmelig språk" utelukkende kunne brukes som et kommunikativt «tåkeleggingsverktøy» overfor norske bønder. Det er, som i så mange tilfeller, snakk om tolkning og insinuasjoner. Ironisk nok, men slett ikke paradoksalt, spilte også den norske nasjonsbyggingen en ikke ubetydelig rolle i hvordan romanifolket kom til å se på seg selv og sin egen språkarv. Attenhundretallets norske nasjonalisme kjennetegnes av behovet for å finne sitt eget norske språk etter å ha vært styrt av Danmark i flere hundre år. Den sterke innflytelsen fra dansk kom til uttrykk i en offisiell språkpolitikk som skilte mellom «dattetale» og «landsmaal», senere bokmål og nynorsk. Romanifolket befinner seg i en liknende situasjon. Etter århundrer med "avetnifisering" og langvarig undertrykking eksisterer det svært forståelig et ønske om at det nå skal være annerledes. Det vi er vitne til er at den norske stats egen historie og språkpolitikk blir – selv om minoritetsmedlemmer er skeptiske til den – utgjør en modell for både statens og minoritetens «revitalisering» av romanifolket som folk og romani som språk. En av mine intervjupartnere påpekte dette da han sa at det er jo språk som holder de europeiske nasjonene sammen. Romanifolkets ønske om ikke å spille andrefiolin i en revitaliseringsprosess er mer enn forståelig. Et svært viktig element i en slik revitaliseringsprosess er stoltheten til de som snakker norsk romani og som har hindret at språket har dødd ut. Stoltheten over å ha overlevd som gruppe, stoltheten over fortsatt å være der etter århundrer med undertrykking og etter en så lang vandring – den indiske opprinnelsen til romfolket har jo vært kjent i mer enn tohundre år, og den er heller ikke særlig omstridt blant taterne. Det trengs ingen egen grammatikk for å vise dette, det er tilstrekkelig med det nedarvede ordtilfanget i romani, og derfor har det også en desto større symboleffekt.

Revitalisering av en romani-varietet i Norge?

Det er flere scenarier som er mulige dersom man ønsker å revitalisere en eldre utgave av norsk romani. Ett utgangspunkt er å finne i de foreldede restene av den gamle grammatikken som finnes i den nåværende pararomani-varietet. Dette gjelder for eksempel endelsene på hankjønns- og hunkjønnsst substantiv i ubestemt entall, som i ordene *jukklo* ('hannhund') og *jukkli* ('tisper'). I forlengelse av dette kan man også se for seg at atter andre bøyingsformer,

som verbbøyning som er helt ute av bruk, «lånes» fra nærliggende romani-varieteter som finsk kale-romani eller tysk sinti-romani. Det vil imidlertid være langt enklere og et mindre ressurskrevende prosjekt å utvide ordtilfanget ved å beholde den norske grammatikken. Det kan også forventes at aksepten for dette blant romanifolket er langt større. En komplett rekonstruksjon av romanigrammatikken ville jo være som å lære et helt nytt språk.

For å kunne omforenes om en fremtidig språkpolitikk for norsk romani, er det slik jeg ser det tre uløste utfordringer: For det første ble ikke romanifolket ansett som en selvstendig etnisk minoritet på minst to hundre år. Statusen som etnisk minoritet er altså en relativt moderne oppfatning. Dette må staten og minoritetsmedlemmene aktivt forholde seg til. Den andre utfordringen er at norsk romani i dag, på grunn av århundrer med undertrykking og assimilering, utgjør en pararomani-varietet. Dette har ført til at medlemmer av romanifolket er usikre på om norsk romani lenger kan anses som et «ekte» språk. Innenfor språkvitenskapen finnes det ikke noen språk som er mer eller mindre «ekte». Alle språk utvikler seg i takt med samfunnsutviklingen og i møter mellom andre mennesker og språk. Språkernes dynamikk og logiske endringer stemmer imidlertid ikke overens med det vi lærer på skolen eller gjennom offentlige forståelsesformer at «ekte» språk består av et standardisert regelverk som man må lære for å kunne hevde at man «kan» et språk «fullt ut». Innenfor den norske språksituasjonen med en relativt høy toleranse for ulike dialekter og annen talemålsvariasjon kan det imidlertid være mulig å anlegge en mer åpen definisjon av hva «språk» er sammenliknet med i de fleste andre land. For det tredje anser jeg det som nødvendig at romanifolket forholder seg til hvordan man definerer seg selv i forhold til andre romfolk. De to minoritetsspråkene *romani* og *romanés*, som begge er anerkjent som offisielle minoritetsspråk i Norge, er språklig beslektet, men det står en mer enn fem hundre år lang historie mellom dem, hvis man ser på når forfedrene av dagens norske romanifolk utvandret fra det østromerske eller bysantinske riket. Og det er mer enn tre hundre år mellom de to gruppens ankomst til Norge. Begge grupper har det til felles at de ble og fortsatt blir stengt ute fra majoritetssamfunnet – ikke bare i Norge. For øvrig skyldes forskjellene at de ulike romgruppene lever og har levd i ulike deler av Europa og dermed er blitt påvirket av ulike kulturelle praksiser og sosio-politiske føringer og konsekvenser. Det er for eksempel viktig å ta i betraktning at mange romanifolk/reisende/tatere ikke ønsker å bli assosiert med den senere tids reisende, nemlig tiggere og gatemusikanter som etter åpningen av EUs indre marked i 2004 utgjør en synlig del av flere norske bybilder. I møter med romanifolk kan man finne ytterpunkter som viser rammene dette spørsmålet diskuteres innenfor. Det finnes mennesker blant romanifolket som

går sterkt inn for en «gjenforening» med Europas romfolk, uten hensyn til det faktum at det ikke finnes noen utpreget «vi-følelse» blant Europas romfolk. Atter andre er sterkt uenige i tanken om at taterne er romer. Forenklet kan man si at mens de første – de «Europa-orienterte» – foretrekker betegnelsen «romanifolk», ønsker de sistnevnte å beholde betegnelsen «tater» og forstår det som et positivt uttrykk som understreker den etniske uavhengigheten. I denne sammenhengen er det delte meninger blant de som er aktivt opptatt av å bevare språket. Tilhengere av tanken om et forent europeisk romfolk med sine ulike «stammer», slik en intervjupartner betegnet det, taler for revitalisering av den opprinnelige romani-varieteteten som ble brukt av romanifolkets forfedre. På den annen side taler motstanderne av en slik tanke for å beholde den norske grammatikken og heller konsentrere seg om å utvide ordtilfanget slik at man i mindre grad må ty til norske ord. Det er vanskelig å se for seg en fremtidig omforent språkpolitikk når ulike grupper står mot hverandre. Samtidig er det ikke underlig at man etter århundrer med undertrykking og assimilering må ta tiden til hjelp. Den anerkjennelsen som nasjonal minoritet med et eget språk skjedde kun for knappe 20 år siden. Det er med andre ord logisk at det vil være en tidkrevende og utfordrende prosess å finne frem til en omforent romani-språkpolitikk, på lik linje som det tok tid å meisle ut en norsk språkpolitikk etter århundrer med dansk styre.

Den norske staten på sin side anlegger en klar – men uuttalt – definisjon av norsk romani som skal gjenspeile landets minoritetsspråk og kunne tas inn i et juridisk rammeverk. Dette skjer ikke minst på grunn av behovet for å slå fast hvem som tilhører hvilken nasjonal minoritet og hvem som har krav på økonomisk støtte. Ved å undertegne den europeiske Minoritetsspråkpakten og rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter i 1998, påtok den norske staten seg å beskytte og støtte minoritetene økonomisk slik at deres språklige og kulturelle arv skulle kunne bestå. Hva romanifolket angår er det vedtatt at eventuelle støttetiltak uttrykkelig skal oppfattes som kompensasjon for tidligere urett. I tillegg presenterer Stortingsmelding 15 (2000/2001) situasjonen til norsk romani som mer eller mindre truet da det bemerkes at det ikke er kjent hvor mange mennesker blant romanifolket som snakker språket "fullt ut". Men hvordan skal man oppfatte det å forstå og snakke et språk "fullt ut"? Mener man med "fullt ut" at norsk romani skal revitaliseres som en selvstendig romani-varietet eller mener man en utvidet bruk av pararomani-varieteteten slik vi kjenner den i dag? Er ikke måten romanifolket selv bruker denne varianten på "fullt ut" – da denne nå engang er norsk romani – selv om den for de fleste ikke er brukernes førstespråk? Det er nettopp disse spørsmålene som må avklares de neste årene for å finne frem til vellykkede strategier for å utmeisle en omforent og enhetlig norsk romani-språkpolitikk. Samtidig er det

svært viktig å trekke brukerne mest mulig inn i denne prosessen. I dette arbeidet er det dessuten svært viktig at man ikke forutsetter at norsk romani er et «ekte» og «fullt» språk fordi dette gir romanifolket et ansvar for å presentere sitt språk som en lukket helhet uten å ta hensyn til det faktum at det til enhver tid brukes sammen med norsk. I tillegg impliserer oppfatningen av kompensasjon at det tidligere eksisterte en "mer fullstendig" variant av romani som ble ødelagt under assimileringstiltakene på nittenhundretallet. Det er imidlertid vanskelig å rekonstruere hvordan en slik språklig varietet kan ha sett ut på grunn av de sparsomme historiske kildene. Norske nedtegnelser eller opptak verifiserer bare pararomani-varieteteten slik den også brukes i dag. Selv om politikken i det siste århundret har ført romanifolket til randen av utslettelse, er det ikke desto mindre avgjørende å innlede et begrepsmessig paradigmeskifte når det gjelder norsk romani. Fokus for anstrengelsene må ligge på måten norsk romani brukes her og nå. Romanifolket må selv få bestemme om dette skal medføre gjeninnføring av romanigrammatikk eller utvidelse av ordtilfanget eller begge deler. Og man må ta tiden til hjelp, for det er viktig å ikke hengi seg til illusjoner. En utvidelse av en pararomani-varietet til en romani-varietet er et ressurskrevende lingvistisk og politisk prosjekt. Uavhengig av om man velger den ene eller andre veien, er det viktig å se fremtidige prosesser som en integrert del av det norske språksamfunnet som vedkjenner seg sin rikholdige og mangfoldige språkarv, og ikke som en erstatning til romanifolket.

Kilder

Bogdal, Klaus-Michael (2011): *Europa erfindet die Zigeuner*. Berlin: Suhrkamp

Iversen, Ragnvald (1944): *The Romany language in Norway*. Vol. 1. *Secret languages in Norway*. Oslo: Det Norske videnskaps-akademi.

Matras, Yaron (2002): *Romani. A linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press

Minken, Anne (2009). "Tatere i Norden før 1850. Sosio-økonomiske og etniske fortolkningsmodeller". PhD avhandling. Universitetet i Tromsø.

Niemi, Einar, Jan Eivind Myhre, and Knut Kjeldstadli (2003): *Norsk innvandringshistorie. I nationalstatens tid 1814-1940*. Ed. Knut Kjeldstadli. Vol. 2. *Norsk innvandringshistorie*. Oslo: Pax.

Sundt, Eilert (1850): *Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge: Bidrag til Kundskab om de laveste Samfundsforholde*. Oslo: Wulfsbergske bogtrykkeri.